

אביבית חזק

ויאהב יעקב את רחל ויאמר אעבדך שבע שנים
ברחל בתך הקטנה

באה בחשבון

כִּמָּה זָמַן נוֹתֵר
עַד שְׁאֲרָאָה
אֶת הָאוֹר שֶׁבִקְצָה
שְׁלוֹשׁ שָׁנִים חָלְפוּ
בְּיָסוּרִים שְׁבוּרִים
נוֹתְרוּ לִי אַרְבַּע שָׁנִים
לְעֵבֶד אוֹתָךְ כְּמוֹ
שֶׁיַעֲקֹב עָבַד אֶת לָבָן
בְּעִבּוֹר רַחֵל בְּתוֹ הַקָּטָנָה
עַד אֲזַי יוֹלְדוּ מִחֲזוּרֵי כּוֹכְבִים
וַיֵּרַח לֹא יִכְבֶּה

שפשרה זה דבר קצת נכלולי, רכרוכיות, אי יושר, אפורטוניזם. לא בעיני. בעיני המילה פשרה היא מילה נרדפת לחיים. וההפך מפשרה זה קנאות ומוות" (עמ' 35).

ספרה של יוכי ברנדס **אדל** מממש את ההתנגדות לקיצוניות ואת חשיבותה של הפשרה.

על פי דברים שנאמרו: לראשונה בהשקת ספרה של יוכי ברנדס: **אדל**, הוצאת כנרת זמורה-ביתן, בצומת ספרים' בתל-אביב, ז' בכסלו תשע"ט (15.11.2018)

הערות

1. לכך שייכת גם שאלת "היורשים" מבני המשפחה או מהתלמידים, הראויים יותר ופחות, שפרקי האחרונים של הספר דנים בה (489 ואילך): "גדולה לא עוברת בירושה" (494). היורש הוא לעיתים זה שיפיץ את תורת רבו בדרכו שלו (494).
2. הציטוט מדברי הרמב"ם, בעיקר מפיו של יחיאל, חוזר במקומות נוספים בספר: 357; 438-439; 440 ועוד. לא צריך להיות ניגוד בין "השכל", של "הנשר הגדול" לבין "שורש נשמה אחר" של הבעש"ט (עמ' 440). "דרך האמצע של הנשר הגדול חלה גם בענייני בריאות" (324).
3. דוגמה נוספת להזכרת "הפשרה" ולחשיבותה: "הסכם הפשרה מקובל עליו. נשמור על אבא זוגות וזוגות" (322).
4. דוגמה להערות ארס פואטיות: קטעי ארס-פואטיקה על הזיכרונות שנעשים ל"תמונות", מעין סיכום הספר ומאורעותיו. זיכרון "מאורעות שהתרחשו לפני שנולדת" (467). קטעים אלה מתרכיבים לקראת הסיום, בשיחה בין אדל לבין פייגה בתה: "הספר אינו על חיי [...] הספר על חיי. ספר על תורתו, פייגה מתקנת". ואדל מודה: "אך בעצם כתבתי כיצד תורתו נוצרה". וכן: "אפרים ורבי יעקב יוסף מתמקדים בפירושו. גברים כותבים אחרת" (עמ' 484).
5. במחקר מפורט יותר מן הראוי יהיה להצביע על תהליך ההשתנות שעובר כל אחד מגיבורי הספר.
6. לראשונה ב'מאזנים'. כונס: 'כתבים', כרך ו: 'שיח סוגיות', הוצאת עקד, 1977, עמ' 197-205.
7. הוצאת כתר, 2018.

הפרנקיים] נובעים ממניע טהור: התשוקה לגאולה, מטרתם נאצלת. דרכיהם שגויות" (שם). המחלוקת המרה והוצאתה החוצה למשפט הגויים-הנוצרים, הביאה לכך ש"גור הדין הוכרו במשפט אחד: ספרי התלמוד יועלו מחר על המוקד בכיכר בית העצה" (עמ' 472); יהודים מכים זה את זה: "ההצגה הכי טובה בעיר" (עמ' 475).

פשרה אידיאולוגית נוספת מתגלה בשיחה של אדל עם "המגיד ממזריץ'", שבה היא מודה: "אבא שגה". במתח בין ההתחברות "לרוכלים, בעלי המלאכה ושנים קשות יום", שהטיף לו הבעש"ט, לעומת המגיד ממזריץ' אשר "מתחבר לרבנים, מגידים ולמדנים", היא מצדדת באחרון ואומרת: "אי אפשר לעקוף את המעמדות הגבוהים. עם ישראל לא יקבל את תורתו בלי הסכמת הרבנים" (עמ' 494).

המחלוקות גורמות לעם ישראל נזק עצום, והספר "מטיף" נגד מחזוריות המאבקים ביהדות המאיימים לפלג אותה באמצעות חרמות למיניהם, "חרם תחת חרם" (עמ' 510).

כוחה של ספרות: לקראת סיומו של הספר נשאלת שאלה מהותית, עקרונית, על כוחו של ספר לשנות מציאות. הערות ארס-פואטיות מפוררות לאורך הספר, אבל כאן נשאלת השאלה במפורש ומכוונת גם לספר זה. שאלה זו נשאת פתוחה.⁴

חשיבות המשך החיים: ההבנה הסופית היא - "משיח לא בא. משיח לא יבוא. אין משיח. לא יהיה משיח". צריך להמשיך לחיות "בעולם ללא גאולה" (עמ' 328).

הצורך בשינוי ובהתחדשות

ההכרה בצורך בשינוי היא חלק מהתהליכים העוברים על מרבית גיבורי הספר. כל אחד וההכרה שלו שטעה או שגה, וצריך לשנות את תפיסת העולם הראשונה שלו ולהתאימה למציאות המשתנה.⁵ המסר הכללי הוא כי יש צורך בחידוש היהדות. מגיעת שמרנות וקפיאה על השמרים כדי למנוע ניוון תרבותי. לפשרה האידיאולוגית ולצורך בהתחדשות חשובים במיוחד דבריו של "המגיד ממזריץ'", בשיחתו הכאובה עם אדל: "תורת חיים אף פעם לא קופאת על שמריה. תמיד רוחשים בה שינויים. זה טיבה. זאת מהותה" (עמ' 508).

חשיבות הצחוק: "אבא הצליח לעשות עליית נשמה רק אחרי שצחק" (עמ' 343). מתורתו של הבעש"ט: "אנחנו נתבעים לשמוח גם כשרע לנו. בייחוד כשרע לנו"? (עמ' 444) - האם זה אפשרי?

ושתי הערות אחרונות על חשיבותה של פשרה, ישראל כהן ועמוס עוז

בתשרי תשל"ה (אוקטובר 1974) פרסם אבי, ישראל כהן, מסה שכותרתה "בשבחה של פשרה מחויבת המציאות". בין השאר כתב: "הפשרה היא צו-חיים ביהדות [...] היא קודם-כל צורך-חיים, חכמת-חיים. בלעדיה לא היתה תקווה לשלום פנימי וחיצוני, ולא שלום מקומי או אזורי, אלא כל סכסוך היה מסתיים באסון פרטי או כללי [...] הפשרה אינה פרי תמימות ואי הכרת-המציאות [...] הפשרה איננה מעשה-תרמית [...] הפשרה אינה מייחסת צדק מוחלט לצד אחד, אלא מגיחה מראש שגם לצד השני טענות צודקות [...] הפשרה היא פרי בינה עמוקה בכוחות הפועלים בחברה, במדינה, ובזירה הבין לאומית". הפשרה מאזנת בין "החזון המבהיק" לבין "המציאות הקשה", בין "הצורך" לבין "היכולת".⁶

בספרם של עמוס עוז ושירה חרד **ממה עשוי התפוח?**⁷ נכתב: "חושבים שפשרה היא מילה גסה. בעיקר צעירים אידיאליסטים נלהבים, חושבים